

Notitie Leefbaarheid en levendigheid kernen Olst-Wijhe

Definitief

April 2019

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	1
1.1. Aanleiding	1
1.2. Leefbaarheid en levendigheid.....	1
2. Enquête	1
2.1. Uitkomsten Plaatselijke belangen en ondernemersverenigingen	1
2.2. Uitkomsten schooldirecties	2
3. Toetsingskader.....	2
3.1. Gemeentelijk beleid.....	2
3.2. Wetenschappelijke studies.....	3
4. Conclusies en aanbevelingen.....	4
4.1. Algemeen	4
4.2. Conclusies	4
4.3. Aanbevelingen.....	4
4.4. Vervolgstappen	5

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

De aanwezigheid van goed en modern onderwijs is van groot belang voor onze gemeente. We willen onze inwoners een aantrekkelijke woonomgeving bieden waarin onze kinderen goed kunnen opgroeien. Daar horen kwalitatief sterke en gezonde onderwijsvoorzieningen bij. Moderne onderwijsvoorzieningen leveren daarnaast een belangrijke bijdrage aan ons vestigingsklimaat. We willen als woongemeente aantrekkelijk blijven voor jonge gezinnen.

Door een dalend leerlingenaantal en verouderde schoolgebouwen met soms aanzienlijke leegstand staan deze voorzieningen onder druk. Beide schoolbesturen, stichting De Mare (openbaar primair onderwijs) en mijnplein (bijzonder primair onderwijs), beschreven gezamenlijk scenario's die ervoor moeten zorgen dat er ook voor de lange termijn kwalitatief goede, kansrijke, toekomstbestendige en betaalbare voorzieningen voor onderwijs en kinderopvang in onze gemeente voorhanden zijn. Bij de totstandkoming van de scenario's zochten de schoolbesturen nadrukkelijk de samenwerking met onder andere de gemeente, De Capellenborg (school voor voortgezet onderwijs) en kinderopvangorganisaties KOOS en De Bieënkorf (kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang en peuterwerk).

Op 25 september 2017 stemde de raad van de gemeente Olst-Wijhe in met de door de schoolbesturen geschetste scenario's en sprak de bereidheid uit hier als gemeente een randvoorwaardelijke rol te vervullen. Vanuit deze rol kon een verdiepend onderzoek naar de haalbaarheid van de geschetste scenario's worden gestart.

Voorliggende rapportage betreft een weergave van de studie die plaatsvond naar de effecten op leefbaarheid en levendigheid van de door de schoolbesturen beschreven clusteringsscenario's.

1.2. Leefbaarheid en levendigheid

In de raadsvergadering (d.d. 25/9/2017) werd het voorstel tot het kennismaken van het rapport "Naar een toekomstbestendig en passend onderwijsaanbod voor Salland" en het instemmen met het uitwerken van de scenario's behandeld. Tijdens deze vergadering vroeg de gemeenteraad nadrukkelijk aandacht voor de gevolgen van de verplaatsing/sluiting van schoolgebouwen voor de leefbaarheid en levendigheid in de diverse kernen. Daarmee werd uitdrukkelijk niet bedoeld dat het onderwijs verantwoordelijk is c.q. wordt voor de leefbaarheid en levendigheid in een kern. Wel dat de school aandacht blijft houden voor het leveren van een bijdrage hieraan.

Vanuit de projectorganisatie Scholen voor Morgen is een enquête onder Plaatselijk Belangen, ondernemersverenigingen en schooldirecties uitgezet. Dit is gedaan om een goed antwoord te krijgen op de vraag welke mogelijke gevolgen deze partijen voorzien voor de leefbaarheid en levendigheid in de kern bij een eventuele verplaatsing/sluiting van schoolgebouwen.

2. Enquête

De enquête is ingevuld door Plaatselijk Belang Boerhaar, Plaatselijk Belang Wijhe, Gastvrij Wijhe, Belangengroep Beter Boskamp, Plaatselijk Belang Den Nul, Plaatselijk Belang Welsum, Plaatselijk Belang Weseppe, Plaatselijk Belang Elshof en alle schooldirecties.

2.1. Uitkomsten Plaatselijke belangen en ondernemersverenigingen

De enquête leverde de volgende algemene reacties van de Plaatselijk Belangen en ondernemersvereniging op:

- De school zorgt ervoor dat inwoners van een kern elkaar toevallig treffen. Deze toevallige ontmoetingen dragen bij aan onderlinge betrokkenheid en binding in de kern.
- Inwoners komen samen bij activiteiten die op of rondom de school plaatsvinden en/of ze zijn betrokken bij de voorbereiding hiervan. Dit vergroot de saamhorigheid in een kern. Daarnaast zijn deze activiteiten vaak tradities geworden (denk bijvoorbeeld aan Palmvasten of Kindercarnaval)

etc.) en geven mede eigenheid aan een kern. Nieuwkomers worden op die manier makkelijker opgenomen in een gemeenschap.

- De aanwezigheid van een school in een kern maakt de kern aantrekkelijker voor de vestiging van jonge gezinnen. Jonge gezinnen zijn nodig om voldoende draagvlak te houden voor andere voorzieningen/activiteiten in het dorp (denk bijvoorbeeld aan het zwembad, de sportvereniging).
- Door deelname van een school aan dorpsactiviteiten blijft er voldoende draagvlak om dergelijke activiteiten in een dorp te blijven organiseren.
- De school zorgt voor betrokkenheid van ouders en kinderen bij hun eigen dorp/kern (denk aan zwerfvuilacties, bezoek van kinderen aan het Wijhes museum of de plaatselijke bakker).
- Met het vertrek van de school, wordt ook de speelruimte voor kinderen beperkter (rondom een school liggen vaak trapveldjes of school/speelterreinen).
- Vertrek van een school leidt tot minder verkeersbewegingen in een kern en daardoor minder kans op toevallige ontmoetingen en minder verkeersstromen door het winkelgebied (waardoor de kans op combinatiebezoek vermindert).
- De levendigheid die kinderen rondom een school veroorzaken (kinderstemmetjes tijdens het speelkwartier) vermindert wanneer een school vertrekt.
- Een school verbindt kinderen en ouders met elkaar. Vriendschappen voor het leven ontstaan op school.
- Een kleine school geeft een groot gevoel van veiligheid en vertrouwen dat verder reikt dan alleen de school.

2.2. Uitkomsten schooldirecties

De schooldirecties geven via het invullen van de enquête meer inzicht in de relatie tussen school en omgeving (buurt/kern). Daaruit kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- De bijdrage van scholen aan de versterking van de relatie van kinderen en hun ouders met de directe woonomgeving in het dorp of in de kern is over het algemeen groot. Er worden tal van activiteiten genoemd waaraan scholen deelnemen en die een bijdrage leveren aan de levendigheid in een kern of instandhouding van voorzieningen in die kern. In de kleinere kernen (Boerhaar, Boskamp, Wesepe, Welsum en Den Nul) ligt het aantal activiteiten in dit kader wel veel hoger dan in de grotere kernen Olst en Wijhe.
- In zijn algemeenheid stellen de schooldirecties dat er maar weinig van deze activiteiten specifiek verbonden zijn aan de locatie van de school. M.a.w. de activiteiten zouden ook doorgang kunnen vinden wanneer de school op een andere plek staat.
- Praktische overwegingen kunnen wel een belemmering zijn om activiteiten die een bijdrage leveren aan de levendigheid en leefbaarheid van de omgeving doorgang te laten vinden (denk bijvoorbeeld aan de activiteiten op het Weijtendaal waaraan leerlingen van de huidige naastliggende school deelnemen. Deze zullen lastiger te organiseren zijn wanneer het vervoer daarnaar toe veel tijd en organisatie van de school gaat vragen).
- De verbondenheid tussen school en kern/buurt wordt anders. Op een centrale locatie zullen schoolkinderen uit verschillende kernen/buurt komen waardoor de binding tussen een school met deze kern/buurt vermindert.
- Uitnodigen van buurtbewoners bij schoolactiviteiten zal niet meer of in ieder geval minder gebeuren.
- Activiteiten die nu rondom de school (het schoolplein) plaatsvinden en daarmee een uitstraling hebben naar de omgeving krijgen een ander karakter op een clusterlocatie buiten het dorp.

De scholen en hun directies spraken de intentie uit om een bijdrage te blijven leveren aan de leefbaarheid en levendigheid in de verschillende kernen. Zij willen hierover graag in overleg met plaatselijke belangen en andere vertegenwoordigers van de bevolking.

3. Toetsingskader

3.1. Gemeentelijk beleid

Het gemeentelijke beleid hieromtrent is vastgelegd in de Sociale Toekomstvisie 2012–2020. Een aantal ankerpunten uit deze nota die relevant zijn voor dit onderwerp zijn:

- Wij vinden het belangrijk dat er in iedere kern in elk geval een ontmoetingsfunctie is.

- Als het gaat om onderwijs-, cultuur- of sportvoorzieningen kiezen wij voor kwaliteit boven kwantiteit. We hebben liever één locatie waar een divers aanbod mogelijk is dan meerdere locaties met een beperkt aanbod. Het SPOC-park in Wijhe is daar een goed voorbeeld van.
- Een onderwijs- of sportvoorziening moet voldoende kwaliteit kunnen (blijven) bieden.
- We vinden dat onze inwoners medeverantwoordelijk zijn voor de vitaliteit van hun woon- en leefomgeving. Enerzijds vullen wij zelf deze verantwoordelijkheid in door te sturen op een diverse bevolkingssamenstelling (jongeren, gezinnen en ouderen) binnen onze dorpen en buurten en te zorgen voor voldoende voorzieningen voor de verschillende doelgroepen. Anderzijds spreken wij onze inwoners aan op hun verantwoordelijkheid en willen wij bovenal gebruik maken van hun kennis en kunde.
- We willen een aantrekkelijke woonomgeving bieden voor jonge gezinnen waarin aandacht is voor voldoende groen, informele en formele speelruimte.
- We stimuleren thuisnabij onderwijs, ook als kinderen aangewezen zijn op speciaal onderwijs.
- We stimuleren een gevarieerder vrijetijdsaanbod voor jongeren van twaalf jaar en ouder.
- We willen zo vroeg en zo snel mogelijk hulp bieden aan kinderen met opvoed- en opgroei problemen. Daarbij willen we zoveel mogelijk gebruikmaken van de kracht van ouders c.q. verzorgers en hun netwerk.
- We faciliteren activiteiten van verenigingen en vrijwilligersinitiatieven. Door het bieden van voldoende (toegankelijke) ruimte en het beschikbaar stellen van een geringe subsidie voor dergelijke activiteiten. Maar ook het bieden van een open en meedenkende houding in de organisatie van activiteiten waarbij de overheid, vanwege wet- en regelgeving, betrokken is.

3.2. Wetenschappelijke studies

De gevolgen van het vertrek van een school uit een kleine kern is de afgelopen jaren met enige regelmaat onderwerp geweest van wetenschappelijke studies c.q. publicaties. Onderstaande studies en publicaties zijn hierbij beschouwd:

- Stimuland; “Kleine scholen en leefbaarheid. Resultaten van een praktijkonderzoek onder scholen en gemeenten in Overijssel over de toekomst van kleine scholen in relatie tot leefbaarheid”, 2014.
- KPC Groep en Radboud Universiteit Nijmegen; “Krimp in het primair onderwijs: de invloed van leefbaarheid en sociale cohesie op besluitvorming”, 2012.
- Dr. H. Elshof, Rijksuniversiteit Groningen; “Local population decline in rural North-Netherlands”, 2017.
- Prof. Dr. G.J. Hospers, Universiteit Twente; “Slimme streken. De kracht van het platteland”, 2018.
- Dr. J. Gieling, Rijksuniversiteit Groningen; “A place for life or a place to live”, 2018.

Het accent in deze studies en publicaties t.a.v. dit thema verschilt maar er is zeker een rode draad hieruit halen. Deze is:

De school levert een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid van een dorp omdat ze een belangrijke ontmoetingsplek in het dorp is.

- Er is in de verschillende onderzoeken geen directe relatie gevonden tussen de aanwezigheid van een school en de sociale samenhang in een dorp.
- Belangrijk voor het sociale leven en de sociale kracht van een dorp is de aanwezigheid van een ontmoetingsplek. In dorpen waar een andere ontmoetingsplek dan een school is (bijv. een dorps huis of een gemeenschapscentrum) heeft het vertrek van een school over het algemeen veel minder gevolgen voor de leefbaarheid in het dorp.
- Een dorp zonder school is niet minder aantrekkelijk voor de vestiging van jonge gezinnen. Uit onderzoeken blijkt dat de instroom van jonge gezinnen in dorpen zonder of met school geen significante verschillen laat zien. De kern Herxen betreft hiervan een sprekend voorbeeld. Na sluiting van de school is hier (relatief gezien) sprake van de meeste jonge kinderen.
- Na sluiting van een school verhuizen op korte termijn wel wat meer jonge gezinnen. Uit verdiepend onderzoek blijkt dat deze gezinnen al plannen hadden om op termijn te verhuizen maar men bleef zodat de kinderen de basisschool in het dorp konden afmaken.

4. Conclusies en aanbevelingen

4.1. Algemeen

De voorgaande paragrafen geven een weergave van de beleving van inwoners en belangengroeperingen. Vervolgens is inzichtelijk gemaakt welke activiteiten scholen in een kern organiseren. Daarna is in beeld gebracht welke gemeentelijke beleidsuitgangspunten hierbij relevant zijn. Vervolgens zijn enkele wetenschappelijke studies en publicaties hieromtrent beschouwd. Dit leidt tot de volgende conclusies, aanbevelingen en vervolgstappen.

4.2. Conclusies

Het vertrek van een school uit een dorp heeft zeker invloed op de leefbaarheid en levendigheid in een kern. Die invloed is nog groter wanneer het de laatste school in een kern betreft. Het dorp verliest een belangrijke ontmoetingsplek voor een belangrijk deel van haar inwoners. Ook worden de relaties tussen maatschappelijk middenveld (denk aan verenigingen, kerk, school, bedrijven) minder direct en daarmee minder vanzelfsprekend. Ook mist het dorp het levendige schoolplein waar kinderen spelen, leren en ontmoeten.

Een kern zonder school is niet per definitie onaantrekkelijk(er) voor de vestiging van jonge gezinnen. Uit onderzoeken bleek dat de instroom van jonge gezinnen in kernen zonder school en met school geen significante verschillen laat zien. Dat merken we ook in onze gemeente. Herxen (waar de basisschool al lang geleden gesloten is) is één van onze jongste kernen.

Behoud van levendigheid en leefbaarheid na het vertrek van een school heeft vooral te maken met de sociale veerkracht van de gemeenschap in een dorp en die verschilt per kern. De aanwezigheid van een ontmoetingsplek waar inwoners graag zijn en waar zij zich verantwoordelijk voor voelen is dan van cruciaal belang.

Op basis van het voorgaande wordt geconcludeerd dat het vertrek van de school, vooral in de kernen waar dit de laatste school betreft, impact heeft op de levendigheid en leefbaarheid. Deze impact kan worden verminderd door te zorgen voor een stevige ontmoetingsplek. Met inwoners in gesprek te gaan over de vraag wat er nodig is om de leefbaarheid te versterken en te bezien wat (eventuele nieuwe) scholen hierin kunnen betekenen.

4.3. Aanbevelingen

De voorgaande conclusies leiden tot de volgende aanbevelingen:

- Het besef is er dat een eventueel besluit van schoolbesturen om basisscholen te verplaatsen c.q. te sluiten impact heeft op de levendigheid en leefbaarheid van een kern. Daarom is het nodig dat we, samen met Plaatselijk Belangen, onderzoeken wat er nodig is om de levendigheid en leefbaarheid in het dorp te behouden of te versterken. Het zijn de inwoners van de kern zelf die hieraan de belangrijkste bijdrage kunnen leveren. Wij kunnen hen daarbij ondersteunen. Dit geldt ook voor de scholen. In dat kader is het belangrijk dat de scholen en hun directie nadrukkelijk de intentie hebben uitgesproken om dit ook te gaan doen. Belangrijk hierbij is dat de scholen veel waarde hechten aan lokale binding. Dit omdat de directe leefomgeving van kinderen van grote waarde is hun ontwikkeling. Door een andere opzet van activiteiten, blijven scholen hiermee zichtbaar in deze leefomgeving.
- De kernen waar de laatste school vertrekt hebben hierbij de hoogste prioriteit. Onderzoek wees uit dat de sluiting van een school in die kernen de grootste impact heeft op de levendigheid en leefbaarheid.
- Iedere kern vraagt om maatwerk omdat de sociale veerkracht en infrastructuur in een kern verschillend is.
- Behoud van een stevige ontmoetingsplek in een kern waar inwoners graag komen en zich verantwoordelijk voelen voor de instandhouding daarvan, is van essentieel belang. Een dergelijke plek kan bij een horecabedrijf uit het dorp zijn maar ook de vrijvallende locaties door het vertrek van scholen bieden hiervoor mogelijk kansen.
- Vooral in de hele kleine kernen is het schoolplein een belangrijke en soms de enige speelplek in het dorp, ook buiten schooltijd. Het is belangrijk om zo'n speel- en ontmoetingsplek voor kinderen

en jongeren voor de kern te behouden. Dit hoeft niet persé de locatie van het huidige schoolplein te zijn. Mooie voorbeelden hiervan zijn de kernen Herxen en Elshof.

4.4. Vervolgstappen

De projectorganisatie 'Scholen voor morgen' heeft in haar aanbiedingsbrief bij de uitkomsten van de enquête de suggestie gedaan om kennistafels 'Leefbaarheid en Levendigheid' per kern te organiseren.

Inmiddels is in de kern Boskamp een goede aanzet hiertoe gegeven. Door de Belangengroep Beter Boskamp en onze gemeente is een themabijeenkomst Leefbaarheid georganiseerd. De input van deze bijeenkomst moet leiden tot een dorpsvisie waarin het thema behoud van leefbaarheid centraal staat. Voorgaande aanbevelingen zouden in deze dorpsvisie meegenomen kunnen worden. Wanneer het besluit over de eventuele verplaatsing ofwel sluiting van scholen genomen is en het tijdspad wat daarbij hoort duidelijk is, kunnen de gesprekken plaatsvinden over de toekomstige bijdrage van de scholen aan dorpsactiviteiten die de leefbaarheid en levendigheid versterken.

Eenzelfde werkwijze, uiteraard in overleg met de betreffende Plaatselijk Belangen, kan ook in Den Nul en eventueel in Boerhaar gevolgd worden. Voor Boerhaar is het nu nog niet duidelijk of en zo ja, wanneer de school daar vertrekt. In die kern vraagt dit zorgvuldige afstemming met Plaatselijk Belang Boerhaar over de start van een dergelijk traject.

Voor de kernen Olst en Wijhe wordt een ander traject geadviseerd. De bijdrage die scholen daar leveren aan de leefbaarheid en levendigheid is geringer. De impact zal daardoor ook beperkter zijn. Ook de zorgen lijken ook van een andere aard te zijn. In Wijhe lijkt de impact zich te concentreren op minder reuring/combinatiebezoek in het kernwinkelgebied. In Olst vraagt de verkeersveiligheid de meeste aandacht. In die kernen zou het vervolgesprek op ons initiatief over die thema's met de daarvoor relevante gesprekspartners moeten plaatsvinden.